

УДК 631
© 2010

О.Г. Настасенко

*Білоцерківський
національний аграрний
університет*

** Науковий керівник —
доктор економічних наук
А.С. Даниленко*

РИЗИКИ ТОВАРОВИРОБНИКІВ МОЛОКА ТА ПІДХОДИ ДО ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ*

**Висвітлено ризики діяльності
сільськогосподарських виробників молока
та охарактеризовано їх прояв у ринкових
умовах. Обґрунтовано заходи щодо їх уникнення
та зниження негативного впливу на економічні
результати.**

Постановка проблеми. Аграрне виробництво належить до більш ризикових галузей, оскільки кінцеві результати виробничо-фінансової діяльності сільськогосподарських товаровиробників визначаються не лише якістю та величиною вкладеної праці, а й об'єктивними умовами виробництва. Принциповою особливістю АПК, у тому числі й молочного скотарства, є взаємозв'язок природних, біологічних, технологічних, організаційних і соціальних чинників, які значною мірою визначають специфічні джерела виникнення ризиків та відповідних підходів до їх нейтралізації або уникнення. Актуальність вивчення питань виникнення ризиків та управління ними у молочній галузі посилюється внаслідок кризових явищ, які зумовили зниження обсягів виробництва молока всіма категоріями господарств на 12,7 млн т (з 24,5 у 1991 р. до 11,8 млн т у 2008 р.) або в 2,1 раза.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теоретичних і практичних питань забезпечення ефективності виробництва молока у ринкових умовах зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: П. Березівський [1], В. Зимовець [2], М. Ільчук [3], Л. Кукла [4], М. Пархомець [5], В. Перебийніс [6], М. Соловйов [7], І. Топіха [8, 9] та ін. Однак, діяльність товаровиробників молока перебуває під впливом зовнішнього та внутрішнього середовища, які генерують систематичні й несистематичні види ризиків, тому необхідно забезпечити подальше вивчення та обґрунтування управління ризиками у нинішніх умовах господарювання.

Мета дослідження — визначити джерела основних ризиків виробників молока та обґрунтувати підходи щодо їх уникнення та нейтралізації.

Методи і результати досліджень та їх обговорення. Для сільськогосподарських підприємств основними є ризики, пов'язані з функціональними галузями діяльності (виробництво, реалізація, управління і фінансування підприємства) — це виробничий, ринковий, фінансовий і ризик управління підприємством.

Україна за рахунок сприятливих природно-кліматичних умов має значний потенціал для роз-

витку галузі тваринництва, в т.ч. виробництва молока та молочних продуктів. Однак, останнім часом ситуація в молочній галузі значно погіршилась, передусім, у зв'язку зі скороченням поголів'я молочного стада, хоча в останні роки спостерігається тенденція до підвищення продуктивності корів. Так, у 2008 р. виробництво молока становило 11761,3 тис. т, що на 4,1% менше, ніж за 2007 р., а у 2009 р. очікувалось на рівні 11500 тис. т. Але споживання молока і молочних продуктів на душу населення у перерахунок на молоко у 2009 р. очікувалось на рівні 222,3 кг, що на 15,2 кг більше, ніж у 2008 р.

Зазначимо, що недостатня ринкова активність товаровиробників молока зумовлена ризиковим характером цього виду діяльності. З метою виявлення особливостей виробництва молока у нинішніх умовах нами проведено групування сільськогосподарських підприємств Київської області (таблиця). Аналіз даних свідчить, що істотний вплив на результуючі показники виробництва молока має спеціалізація. Так, зі зростанням поголів'я спостерігається підвищення продуктивності корів і зростання собівартості виробництва молока. Цілком очевидно, що спеціалізовані підприємства забезпечують у галузі повну механізацію технологічних процесів, збалансовану годівлю та належні умови безпечності продукції, що вимагає від них більших вкладень коштів. Однак, ці господарства за умови втраченої функції «ціна — якість» неспроможні забезпечити прибутковим виробництвом молока. Наведені дані свідчать, що лише використання важелів державної підтримки виробництва молока забезпечує одержання прибутку.

Очевидно, що виробничий ризик зумовлений мінливістю самого процесу виробництва, непередбачуваністю природно-кліматичних умов і поведінки ринкових контрагентів підприємства, неможливістю виконання договірних зобов'язань та ін. чинниками. Для галузі молочного скотарства типовими є ризики, пов'язані з пізнім початком і раннім завершенням пасовищного періоду, що зумовлює збільшення потреби у кормах у стійловий період.

Групування сільськогосподарських підприємств залежно від поголів'я, 2008 р.

Група за поголів'ям	Кількість		Удій молока, кг	Повна собівартість 1 т, грн	Ціна реалізації 1 т, грн	Рентабельність, %	Рентабельність із урахуванням дотацій та доплат
	господарств у групі	корів на господарство					
До 50	24	26	3176	1866,73	1607,30	-13,90	0,41
51—100	46	76	2867	1668,66	1757,70	5,34	32,60
101—250	62	156	3559	1711,43	1812,93	5,93	32,20
251—500	40	358	4203	1804,86	1829,67	1,37	29,69
Понад 500	16	906	4903	2134,54	1832,96	-14,13	11,40
Всього	188	227	4171	1916,72	1822,20	-4,93	21,59

Якщо молокотоварні ферми електрифіковані, то існує ризик відключення електропостачання, який призводить до несвочасного виконання технологічних операцій, а в кінцевому підсумку — зниження продуктивності корів. Для нейтралізації цього виду ризику великотоварним молочним комплексам доцільно мати автономні джерела електроенергії, у договорах із постачальницькими організаціями повинні бути передбачені штрафні санкції. Однак, уважаємо, що джерелом ризику для товаровиробників молока є наявність тривалого часового лага між укладенням початкових затрат і виробництвом готової продукції. Збільшення обсягів виробництва вимагає залучення значних коштів на тривалий термін окупності.

Оскільки молоко має низьку транспортабельність і придатність для зберігання у непереробленому вигляді, то це зумовлює нееластичність пропозиції за ціною у короткостроковому періоді. Крім того, ціни за сезонами року значно коливаються. Так, динаміка закупівельної ціни з січня по березень відносно стабільна, з квітня по липень має тенденцію до зниження, із серпня вона досягає максимального значення.

Збереження монополізованої структури промислового сектору АПК унаслідок відсутності ринкових механізмів, які регулюють цінові співвідношення сільськогосподарських, переробних, торгово-закупівельних організацій, сприяє прояву галузевого ризику при виробництві молока. Так, диспаритет цін на молоко та дизпаливо становить 7,1 раза, що свідчить про те, що у 1990 р. за 1 т молока можна було придбати 2,5 т, а у 2009 р. лише 0,35 т дизпалива.

Ринковий ризик — це ризик, який виникає у процесі реалізації продукції і характеризується ризиком втрат при реалізації, низькими обсягами реалізації, незадовільним виконанням контрагентами умов договору тощо. Специфікою сучасного розвитку ринку молока є те, що сільськогосподарські підприємства забезпечують лише 20% загального обсягу виробництва мо-

лока у країні, а решту — господарства населення, які перебувають у позаринкових відносинах, що в свою чергу зумовлює прояв різних ризиків. Відсутність довгострокових орієнтирів і відповідних економічних прогнозів розвитку ринку зумовлює прийняття нераціональних управлінських рішень суб'єктами господарювання. Нині більшість вітчизняних товаровиробників молока займають очікувану позицію на ринку, їх стратегії спрямовані на вирішення короткострокових задач, орієнтацію на виживання.

Фінансовий ризик пов'язаний із одержанням, розміщенням і використанням фінансових ресурсів. Він поділяється на два види: ризик, пов'язаний з купівельною спроможністю грошей, і ризик, пов'язаний з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики). Так, у разі виникнення ризику неплатежу за поставлений товар необхідно використовувати сучасні форми рефінансування дебіторської заборгованості, передбачення 100%-го авансового платежу в умови договору, використання акредитивної форми розрахунків; ризик неоптимального розподілу фінансових ресурсів при плануванні виробництва товарів для його уникнення вимагає проведення аналітичної роботи по оцінці прибутковості виробництва та внесення необхідних змін до плану виробництва.

Ризик управління пов'язаний із забезпеченістю підприємства трудовими ресурсами відповідної кваліфікації та продуктивності їхньої праці. Для уникнення та нейтралізації цих ризиків необхідно підвищувати мотивацію праці, створити організаційно-інформаційні передумови для ефективного менеджменту, посилити контроль за виробничою та технологічною дисципліною тощо.

З метою зниження негативного впливу ризиків на виробництво молока товаровиробникам доцільно використовувати такі методи управління: створювати матеріальні резервні фонди, які дають змогу ефективно управляти виробничим ризиком (як внутрігосподарські фон-

ди кормів, так і централізовані — страхові фонди насіння кормових культур); проводити диверсифікацію ринків збуту через розподіл поставок між кількома споживачами, а також диверсифікацію закупівель кормів, ветпрепаратів тощо; сприяти формуванню стійких до зовнішніх чинників структур у формі асоціацій та кооперативів сільськогосподарських підприємств, що дасть можливість їм формувати узгоджені дії та гнучку цінову політику на ринку;

забезпечити створення об'єктів ринкової інфраструктури, які надаватимуть послуги інформаційного забезпечення, по укладенню угод реалізації продукції, включаючи маркетингове забезпечення, страхування, транспортування; формувати дієву політику державної підтримки щодо розвитку племінної бази молочного скотарства, оновлення та модернізації тваринницьких приміщень, впровадження інноваційних розробок.

Висновки

На виникнення ризиків у сільськогосподарських товаровиробників молока мають вплив об'єктивні чинники, що зумовлюють специфічні методи управління ними та обов'язкову державну підтримку. Управління ризиками на підприємстві повинно проводитися у постійному режимі через моніторинг і збір

інформації, а у періодичному — роботи по аналізу та їх оцінці, що дасть змогу своєчасно виявляти та обґрунтовувати заходи по уникненню і нейтралізації впливу ризиків, що забезпечить підвищення ефективності виробництва молока сільськогосподарськими товаровиробниками.

Бібліографія

1. *Березівський П.С.* Ефективність виробництва і формування ринку продукції скотарства в Карпатському регіоні/П.С. Березівський. — Львів: Укр. технологія, 1998. — 256 с.
2. *Зимовець В.Н.* Економіка молочного скотарства/В.Н. Зимовець. — К.: Урожай, 1989. — 144 с.
3. *Ільчук М.М.* Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України/М.М. Ільчук. — К.: Нічлава, 2004. — 312 с.
4. *Кукла Л.І.* Молока і м'яса можна виробляти більше.../Л.І. Кукла, Е.К. Кравцов//Тваринництво України. — 2006. — № 5. — С. 5—8.
5. *Пархомець М.К.* Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах/М.К. Пархомець: Монографія. — Тернопіль: Економічна думка, 2005. — 346 с.

6. *Перебийніс В.І.* Управління розвитком молочного скотарства в аграрних підприємствах/В.І. Перебийніс, Л.М. Бойко. — Полтава: ПДАА, 2004. — 54 с.
7. *Соловійов М.Ф.* Економічний механізм інтенсифікації молочного скотарства/М.Ф. Соловійов, А.А. Романенко//Економіка АПК і природокористування: Вісн. ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. — Харків, 2007. — № 2. — С. 236—245.
8. *Топіха В.І.* Ринок молока та молокопродуктів в Україні/В.І. Топіха//Вісн. аграр. науки. — 2005. — № 8. — С. 62—64.
9. *Топіха В.І.* Формування ринку продукції тваринництва в Україні: проблеми та перспективи/В.І. Топіха. — Миколаїв: МДАУ, 2004. — 221 с.